

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Sayı: 1 • Haziran 2020 • 181-191
Issue: 1 • June 2020 • 181-191

Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Ayten, A. ve ark. [ed.]. (2019). *Sağlık hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları (343 s.)
Ayten, A. at all. [ed.]. (2019). *Spiritual counselling and care in the health care*. İstanbul: Center for Values Education Publishing (343 s.)
ISSN: 978-605-80183-0-3

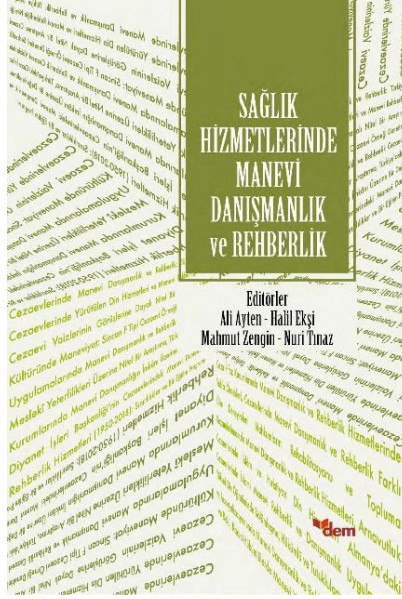
Kader Cansu Abay

Yüksek Lisans Öğrencisi
Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: dipakademi23@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3625-9394
Balıkesir / Türkiye

MSc Student
Balıkesir University
Institute of Social Sciences
E-posta: dipakademi23@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3625-9394
Balıkesir / Turkey

Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi
Turkish Journal for the Spiritual Counselling and Care

Makale Türü • Article Type Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received 30 Nisan 2020 • 30 April 2020
Kabul Tarihi • Accepted 15 Haziran 2020 • 15 June 2020

Editörlüğünü Prof. Dr. Ali Ayten, Prof. Dr. Halil Ekşi, Doç. Dr. Mahmut Zengin ve Prof. Dr. Nuri Tınaz'ın yaptığı bu eser, 2018 yılında İstanbul'da "Cezaevi ve Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik" temasıyla yapılan II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde sunulan sözel bildirilerden oluşmaktadır.

Editöryal bir çalışmanın ürünü olarak pdf kitap formatı açısından değerlendirmesi yapılan bu eserin öncelikle 'içindekiler' bölümüne baktığında, kısa bir sunuş, önsöz ve 14 adet bildirden oluşmaktadır. Ayrıca kitaptaki her bildirinin sonunda kaynakçaya yer verilmiştir.

Eserin *Sunuş* (ss. 5-6) bölümü, manevi danışmanlık ve rehberlik alanının teorik alt yapısını oluşturmak ve literatür birikimini sağlamak amacıyla bu alanı çalışma konuları arasına alan ve yaklaşık 6 yıldır bu alana ilişkin araştırma projeleri, çalıştaylar, seminerler ve iki uluslararası kongre düzenleyen Değerler Eğitimi Merkezi tarafından kaleme alınmıştır. Adı geçen bu bölümde, merkez olarak 2016 yılında düzenledikleri I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nin sonucunda ortaya çıkan bu alandaki ilgi ve ihtiyacın gözlemlenmiş olması sebebiyle 2018 yılında sağlık ve cezaevi hizmetlerini merkeze alan II. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'ni düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Son olarak eserin ortaya çıkmasında emeği geçen bildiri sahiplerine, hakemlik yapan akademisyenlere, editörler kuruluna, mizanpajını, tasarımını, düzelti ve redaksiyonunu yapan çalışanlara teşekkür edilmiştir.

Editör kurulu tarafından kaleme alınan kitabın *Önsöz*'ünde ise (ss. 7-8) öncelikle manevi danışmanlık ve rehberliğin oluşum sürecini etkileyen motivasyonlara değinilmiştir. Türkiye'de manevi danışmanlık ve rehberliğin gelişiminden ve uygulama alanlarından bahseden editör kurulu daha sonra tek tek eserde yer alan temel kitap bölümlerini aşağıdaki şekilde değerlendirmiştir.

“Kitap beş bölümde toplanmış on dört çalışmadan oluşmaktadır. (i) “*Hastanelerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Farklı Ülke Deneyimleri*” başlıklı ilk bölümde, Avusturya ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının güncel durumu ve tarihsel süreci üzerinde durularak, söz konusu ülkelerdeki uygulamaların psikolojik, manevi ve teolojik temellerinden bahsedilmektedir. (ii) İkinci bölüm ise “*Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri ve Eğitimi*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde manevi danışmanlıkta stajın ve gözetim altında eğitimin önemi ve hastanelerde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunacak personelin sahip olması gereken nitelikler üzerinde durulmaktadır. (iii) “*Hastanelerde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları ve Etkileri*” başlıklı üçüncü bölümde de, yoğun bakım hizmetlerinde görevli hemşirelerin hastalık ve ölüm algılamalarında manevi danışmanlığın rolü, hastanede çalışan sosyal çalışmacı ve manevi danışman arasındaki işbirliği ve hastanelerdeki manevi danışmanlık hizmetlerinin hasta ve sağlık çalışanlarının görüşlerine göre değerlendirilmesi konularına yer verilmiştir. (iv) “*Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Öncelikli Uygulama Alanları*” başlıklı dördüncü bölümde, palyatif bakımda manevi danışmanlığın yeri, hasta ve hasta yakınlarının iyi oluş düzeylerine katkısı, onkoloji servislerindeki hastaların ve hasta yakınlarının hastalığı kabul, anlamlandırma ve yorumlama süreçlerinde manevi danışmanlığın rolü üzerinde durulmaktadır. (v) “*Psikolojik Danışmanlık ile Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İlişkisi*” başlıklı beşinci ve son bölümde ise psikolojik danışma sürecinde kullanılan dinî / manevi temelli müdahalelerin vaka analizi yöntemiyle incelenmesi, psikolojik hastalıkların inanç eksikliği olarak damgalanmasından doğan problemlerin çözümünde manevi danışmanlığın rolü ve iyi oluşun manevi göstergesi gibi konular ele alınmaktadır (ss. 7-8).”

Ayrıca kitapta yer alan metinlerin bu alanda yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlamasının en büyük arzuları olduğunu belirten editör kurulu, bu kitabın yazılmasına bildirileriyle katkıda bulunan akademisyenlere, editör kuruluna, manevi danışmanlık ve rehberlik konusunun akademik ve bilimsel bir zeminde konuşulması ve tartışılmasına

imkân sunduğu ve destek verdiği için Değerler Eğitimi Merkezi'ne teşekkür ederek önsözü tamamlamışlardır.

Eserin, “*Hastanelerde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Farklı Ülke Deneyimleri?*” başlıklı birinci bölümünde toplam 3 bildiri bulunmaktadır.

Kitabın birinci bölümünün “*Çok Kültürlü (Modern) Toplumlarda Hastanelerde İhtiyaç Olan İslami Manevi/Dini Destek (KHS = Islamische Seelsorge)*” (ss. 15-45) başlıklı ilk bildirisi, Hızır Uzuner tarafından kaleme alınmıştır. Yüksek lisans tezinden uyarlanarak manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne katkı sağlamak amacıyla yapılan bu çalışmada, nitel desen kullanılmıştır. Bu bağlamda 1 kadın ve 3 erkeğin (n=4) katıldığı bu nitel çalışmada mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakata katılan katılımcıların (i) İslam diniyle ilişkisi, (ii) hastanede olumlu/olumsuz tecrübeleri, (iii) manevi/dini desteğe başvurma durumları, (iv) manevi/dini destek hizmetinin ne ölçüde sağlandığı, (v) manevi/dini destek görevlisinin görevleri, donanımı, yeterliliği, hizmetleri ve gelecekteki rolü konuları hakkında beklentileri ve istekleri değerlendirilmiştir. Daha sonra araştırmadan elde edilen nitel veriler, psikolojik boyut, sosyal boyut, dinsel boyut ve kişisel boyut çerçevesinde ele alınarak tartışılmıştır. Araştırma sonucunda ise sözü edilen dört boyutun manevi/dini destek sürecinde netleşmesi gerektiğini vurgulayan Uzuner, ele alınan boyuta göre danışan beklentilerinin değişebileceğini vurgulamıştır.

“*Hollanda Erasmus Mc-Sophia Hastanesinde Çocuk Hastalara ve Yakınlarına Uygulanan Manevi Bakım Gözlem Örnekleri ve İletişim Yöntemleri?*” (ss. 47-70) başlıklı birinci bölümün ikinci bildirisi Dilek Bal Koçak tarafından kaleme alınmıştır. Yine nitel bir araştırma deseni kullanılarak yapılan bu çalışmada, ilk olarak araştırmanın teorik çerçevesi kapsamında (i) dinleme, (ii) konuşma (iii) profesyonel iletişim, (iv) sevgi ve (v) sabırlı olmak gibi iletişim ve görüşme yöntemlerini her manevi bakım uzmanının en verimli şekilde nasıl uygulayacakları hakkında kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra nitel metodoloji kapsamında ‘dış gözlem’ tekniği kullanılarak yapılan bu çalışmada çocuklar (n=3) üzerinde gözlemler yapılarak raporlanmıştır. Hollanda Erasmus MC-Sophia Hastanesi’nde yapılan uygulamalara ilişkin gözlemlerin yer aldığı bu bildiriye, Müslüman manevi bakım uzmanı olan Saniye Öztürk’le birlikte rutin olarak yapılan toplantılara ve görüşmelere katılan araştırmacı, gerçekleştirilen bu görüşmeler içerisinde 3 örnek vaka analizini bu çalışmasında değerlendirmiştir. Çocuklara ve yakınlarına uygulanan manevi bakımın etkisinin ve verimliliğinin en iyi şekilde sağlanması için önerilerde bulunan Koçak, çocukların hazır bulunuşlukları göz önüne alınarak onların bilişsel gelişim

düzeylerine göre iletişim kurarak gerekli değerlendirmeleri yapmanın önemini vurgulamıştır.

İsmail Taşpınar tarafından yazılan kitabın birinci bölümünün “*Kiliselerin Hastanelerde Sunduğu Manevi Danışmanlık Hizmetleri: Katolik Kilisesi Örneği*” (ss. 71-86) başlıklı üçüncü ve son bildirisi teorik bir çalışmadır. Bu çalışmada Katolik kilisesinin tarih boyunca hastalar ve hasta yakınlarına karşı tutumu, bu konudaki yaklaşımı, geliştirdiği kurumlar ve yöntemlerin neler olduğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır (s. 72). Katolik kilisesine mensup manevi danışmanların hastanelere atanma sürecine değinen Taşpınar, manevi danışmanların manevi açıdan kiliseye, hastanedeki faaliyetleriyle ilgili de hastane idaresine karşı sorumlu olduğunun altını çizmiştir. Öte yandan Katolik kilisesi adına hastanelerde görev yapan manevi danışmanların görevlerinin açıklandığı bildirimde, Katolik manevi danışman ve rehberlerin destek kursları ve formasyonları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. 2017-2018 eğitim öğretim yılına ait Strassburg Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından açılan ‘Katolik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Üniversite Diploması’ programının içeriğine yer veren yazar, önceki sayfalarda ayrıntılarına yer verdiği konuları kısaca özetlediği sonuç bölümüyle bildirisini sonlandırmıştır.

Kitabın, “*Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri ve Eğitimi*” başlıklı ikinci bölümünde de toplam 2 bildiri yer almaktadır.

“*Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Eğitiminde Staj ve Süpervizyonun Önemi*” (ss. 89-107) adlı ikinci bölümün birinci bildirisi, uzun yıllar alanda yurtdışı deneyimine sahip olan Arslan Karagül tarafından yazılmıştır. Öncelikle süpervizörlük mesleğinin tarihi gelişimi üzerinde durulan bu bildirimde süpervizyon, koçluk ve mentörlük kavramları açıklanmış ve aralarındaki işlevsel farklılıklar incelenerek tabloluşturulmuştur. Daha sonra yazar, profesyonel bir manevi bakım görevlisi veya manevi danışmanın hem psikolojik hem de teolojik model ve metotları öğrenip uygulayabilen çok yönlü bir rehber olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu tür bir rehberlik becerisinin kazanılabilmesi ise ancak en az bir, normalde iki yıllık bir zaman dilimi içinde verilecek teorik dersler ve uygulamalı / stajlı bir eğitim programıyla mümkün olacağını da sözlerine eklemiştir. Son olarak edindiği tecrübeler ışığında bir öneride bulunan yazar, Hollanda’daki bir yıllık ‘İslami Manevi Bakım Yüksek Lisans Eğitimi’nde staj, tez ve süpervizyon’un konumunu örneklenirerek bu programın Türkiye’ye uyarlanabileceğini belirtmiştir.

İhsan Çapcıoğlu, Fatma Çapcıoğlu ve Esra Özcan tarafından yazılan “*Hastanelerde Manevi Destek ve Rehberlik (MDR) Hizmeti Sunan Personelin Sahip Olması Beklenen Nitelikler*” (ss. 109-127) başlıklı ikinci bölümün son bildirisi de teorik bir çalışmadır. Başlangıçta Türkiye’deki hastanelerde sunulan MDR hizmetlerinin oluşum ve gelişim süreçlerine yer veren yazarlar, devamında MDR hizmetinin kapsamına değinmişlerdir. Daha sonra hastanelerde MDR hizmeti sunacak personelin eğitimi üzerinde durulan bu bölümde, personelin eğitimi teorik ve pratik olmak üzere iki ana kısımda ele alınmıştır. Hastanelerde MDR hizmeti sunacak personelin, eğitimi ve sahip olması gereken özelliklerin yanında hizmetin niteliğini ve kalitesini etkileyen mesleğe ilişkin birtakım konuların önemli olduğunun altını çizen yazarlar, bu konuların mesleğin hukuki boyutunun düzenlenmesi, çalışma imkânlarının düzenlenmesi, personelin görev, yetki ve sınırlılıklarının resmi bir şekilde tanımlanmış olması v.s. şeklinde belirtmişlerdir. Sonuç olarak “MDR hizmeti sunacak personelin, yapılan işin kapsamı ve önemi dikkate alındığında özel olarak yetiştirilmesi ve belirli niteliklere sahip olması gerektiğini, bu niteliklerin hastanelerde sunulan hizmetin kalitesini doğrudan etkileyeceğini” ifade eden yazarlar, MDR hizmetinin kalitesini arttırmaya yönelik bazı önerilerde bulunmuşlardır.

Eserin, “*Hastanelerde Yürütülen Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları ve Etkileri*” başlıklı üçüncü bölümünde, toplam 2 bildiri bulunmaktadır.

“*Yoğun Bakım Hemşirelerinin Hastalık-Ölüm ve Ahiret İnancı İlişkisi Bağlamında Görüşleri ve Durumu Anlamlandırma Süreçlerinde Manevi Danışmanlığın Rolü ve Önemi*” (ss. 131-156) başlıklı üçüncü bölümün ilk bildirisi Elif Merve Ertürk tarafından yazılmıştır. Bu araştırma, hastalık, ölüm ve ahiret inancı kavramlarının yoğun bakım hemşirelerinin kendi düşünceleri ve gözlemleri doğrultusunda, hemşireler açısından iyileştirilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir (s. 134). Nitel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada, 12 kadın ve 3 erkeğin (n=15) katıldığı yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi uygulanmıştır. Daha sonra elde edilen bu nitel verilerin yorumlandığı çalışmada sonuç olarak, hemşirelerin ölüm ve ahiret inancı konusunda farkındalıklarının artmasına paralel olarak hastaya karşı olan tutumlarında ve kendi günlük yaşamlarında olumlu etkiler ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra hemşirelerin, manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinden alacağı destek ve işbirliğine bağlı olarak hastaya vereceği desteğin artabileceği de belirtilmiştir.

Üçüncü bölümün “*Hastanede Çalışan Sosyal Çalışmacı ve Manevi Destek Personeli Arasındaki İşbirliği: Sorunlar ve Öneriler*” (ss. 157-184) başlıklı

ikinci bildirisi Hıdır Apak ve Metin Erdem tarafından yazılmıştır. Bu çalışma, sosyal çalışmacı ve manevi destek personeli arasındaki yaşanan çalışma sınırlılığının sebep ve sonuçlarını incelemeyi ve bu alanda yaşanan akademik eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Danışanı manevi destek alabileceği birine yönlendirmenin ve aynı şekilde manevi destek personelinin sosyal çalışmacıya sevk etmesindeki avantajları üzerinde durulan (s. 159) çalışmada, nitel bir desen kullanılmıştır. Tüm katılımcıları sosyal çalışmacı (n=10) olarak belirlenen bu çalışmada, çalışma amacına uygun olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Daha sonra elde edilen bu nitel bulguların analiz edildiği araştırmanın sonucunda ise hastanede çalışan sosyal çalışmacıların büyük çoğunluğunun manevi destek personelinin eğitimsiz ve yetersiz görmeleri sebebiyle onlarla herhangi bir mesleki iletişimlerinin olmadığı saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda yazarlar çeşitli öneriler sunarak bildirimlerini sonlandırmışlardır.

Kitabın, “*Manevi Danışmanlık ve Rehberlik ve Öncelikli Uygulama Alanları*” başlıklı dördüncü bölümünde ise toplam 3 bildiri yer almaktadır.

Dördüncü bölümün “*Palyatif Bakımda Manevi Destek ve Psikolojik İyi Oluş: Hasta Yakınları Üzerinde Bir Araştırma*” (ss. 187-217) adlı ilk bildirisi Mebrure Doğan tarafından kaleme alınmıştır. Bu araştırma, palyatif bakımda verilen manevi desteğin psikolojik iyi oluş faktörünü ne derece etkilediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Öncelikle genel olarak palyatif bakımı ve palyatif bakımın manevi destek ile ilişkisini teorik olarak inceleyen yazar, daha sonra araştırmanın ampirik uygulama kısmına yer vermiştir. Nicel bir desen kullanılan çalışmada, manevi destek alan (n=20) ve almayan (n=20) gönüllü hasta yakınlarından oluşan iki gruba (n=40) ‘Psikolojik İyi Oluş Ölçeği’ uygulanmıştır. Elde edilen nicel bulgulara bakıldığında, manevi destek almış grubun psikolojik iyi oluş puanlarının manevi destek almamış grubun puanlarından daha yüksek olduğu, fakat istatistiksel olarak farklılığın anlamlılık düzeyine ulaşmadığı; bu bağlamda palyatif bakımda manevi destek alanın hasta yakınlarının psikolojik iyi oluş düzeylerinde belirgin bir artışa yol açmadığı sonucuna varılmıştır.

“*Onkoloji Servislerinde Tedavi Gören Hastaların ve Yakınlarının Hastalığı Kabul, Anlamlandırma ve Yorumlamada Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Rolü*” (ss. 220-238) başlıklı dördüncü bölümün ikinci bildirisi Orhan Gürsu ve Salihanur İnal tarafından kaleme alınmıştır. Nitel bir metodoloji kullanılan bu araştırma, onkoloji servislerinde tedavi gören hastaların ve yakınlarının (i) hastalığı kabul ve anlamlandırmada, (ii) bireyin güven

duygusu üzerinde, (iii) hastalık sonrası dinsel duygu ve düşüncelerin değişmesinde ve (iv) tedavi sürecine manevi danışmanlık ve rehberliğin nasıl bir etkide bulunduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Öncelikle genel olarak kanseri, daha sonra kanserin hasta ve yakını üzerindeki psikolojik etkileri ve kanserle başa çıkmada dinsel ve manevi danışmanlık ve rehberliğin rolü hakkında teorik bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra nitel araştırma modeline uygun bir olgubilim çalışması olan bu çalışmada, amaca uygun olarak manevi destek biriminden tedavi sürecinde ve sonrasında yardım almış amaçlı örnekleme yöntemiyle 8 kanser hastası (n=8) ve 7 hasta yakını (n=7) seçilmiştir. Araştırmaya katılan bu çalışma grubu üzerinde (n=15) derinlemesine yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi uygulanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların başa çıkma süreçlerinde dini başa çıkma ifadeleri olan ‘imtihan, kader ve sabır’ gibi dini kavramları daha sık kullandıkları bulgulanmıştır. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen nitel veriler, konuyla ilgili oluşturulan literatür eşliğinde yorumlanmıştır.

Dördüncü bölümün üçüncü ve son bildirisi olan “*Palyatif Bakım’da Manevi Destek (Vaka Örnekleri ile)*” (ss. 240-263) adlı çalışma Serap Turşun tarafından yazılmıştır. Bu bildiri; (i) palyatif bakım ve manevi destek birlikteliği, (ii) palyatif bakımda manevi destek biriminin gerekliliği, (iii) manevi destek görevlisinin sahip olması gereken bazı yeterlilikler, (iv) dua ve dini ritüellerin önemi, (v) örnek vakalar, (vi) palyatif bakım personelinin görüşleri, (vii) değerlendirmeler ve (viii) sonuç bölümünden oluşmaktadır. Nitel bir metodoloji kullanılan bu çalışmada, 10 vaka örneğine yer verilerek palyatif bakımda manevi desteğin önemi vurgulanmıştır. Gözlem ve mülakat tekniği kullanılarak yapılan bu çalışmada sonuç olarak gerek palyatif bakım merkezlerinde, gerekse hastanenin diğer uzun süreli yatan hasta potansiyeline sahip servislerinde, manevi destek biriminden haberdar olma ve tanıtımı yönünde zayıflıkların olduğu; bununla beraber manevi danışmanlık hizmetinin tam olarak amacı ve etkinliği anlaşıldığında, hem personel ve hasta hem de hasta yakınları tarafından manevi destek hizmetinin büyük memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir.

Eserin, “*Psikolojik Danışmanlık ile Manevi Danışmanlık ve Rehberlik İlişkisi*” başlıklı beşinci bölümünde, toplam 4 bildiri bulunmaktadır.

Eserin beşinci bölümünün “*Psikolojik Danışma Sürecinde Kullanılan Dinî/Manevi Temelli Müdahalelerin Vaka Analizi Yöntemi ile İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma*” (ss. 267-281) adlı ilk bildirisi Faruk Karaca ve Muhammet Cevat Acar tarafından yazılmıştır. İkinci yazar Acar’ın ‘Bireysel

Psikolojik Danışma Sürecinde Dinî Boyut: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma' isimli doktora tezinden üretilen bu çalışma, dinî ve manevi temelli müdahalelerin kullanıldığı bireysel psikolojik danışman uygulamalarının etkililiğini ve kullanılan müdahale türlerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin katıldığı çalışmada (n=8) 'dua, namaz, şükür, tövbe, tefekkür ve dini metin okumalar' gibi dinî/manevî temelli müdahale ve teknikler, vaka raporlarının değerlendirilmesi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre dinî/manevi temelli müdahalelerin kullanıldığı bireysel psikolojik danışmanlık uygulamalarının, danışanların psikopatoloji düzeylerini düşürmede kalıcı bir psikoterapik etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

“Psikolojik Yardım Alan Dindar Kişilerin Dini ve Manevi Açından Yaşadıkları Damgalanma ve MDR'nin Bu Süreçteki Rolü” (ss. 283-315) adlı beşinci bölümün ikinci bildirisi de Gülüşan Göcen ve Kevser Çağlan tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, psikolojik bozukluğa sahip olan bireylerin içinde buldukları durumu anlama ve yorumlama sürecinde dini ve manevi faktörlerin nasıl rol oynadığı incelenmiştir. Sözü edilen bu süreçlerde içsel ya da sosyal damgalama olarak inanç temelli sorgulamalar yaşayan bireylerin manevi destek ve danışmanlığa nasıl baktıklarını da tespit etmeyi hedefleyen bu çalışma, onlara danışmanlık ve rehberlik edecek kişilere bunu nasıl yapacaklarına dair önerilerde bulunmak amacıyla yazılmıştır. İlk olarak damgala(n)ma kavramını açıklayan yazarlar, içselleştirilmiş damgalama ve toplumsal dalgalanma konularına değinmişlerdir. Dini yaşam ve psikolojik hastalık arasındaki sebep-sonuç ilişkisine değinildikten sonra araştırmanın uygulama bölümüne geçilmiştir. Bu bağlamda nitel araştırma deseninin kullanıldığı çalışmada, olgu bilim modeli ve amaçlı örnekleme yöntemleri uygulanmıştır. Kartopu örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılan araştırma grubu ise 1 erkek ve 16 kadından (n=17) oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların önemli bir kısmının günahları sebebiyle cezalandırıldıklarını düşündükleri saptanmıştır. Allah'ın onları terbiye ettiğini ya da ibadetlerindeki nitelik ve düzey kaybının bir sonucu olarak kendilerini dini manevi anlamda değerini düşürmüş olarak gördüklerini bulgulayan çalışmada, bu hastalıklarının bir sebebinin de “tevekkülsüz, inancı zayıf, günahkâr” olma algıları olduğu tespit edilmiştir.

Eserin beşinci bölümünün ikinci bildirisi olan *“İyi Oluşun Spiritüel Göstergesi: Bir Ölçek Uyarılma Çalışması”* (ss. 317-328) isimli bildiri ise Halil Ekşi, Zeynep Sena Soyyiğit ve Selami Kardeş tarafından kaleme alınmıştır. Nicel metodolojinin kullanıldığı bu çalışmada, 383' ü kadın ve 117'si

erkeklerden oluşan bir örneklem (n=500) kullanılmıştır. Adı geçen bu araştırma, Daaleman ve Frey (2004) tarafından geliştirilen ‘İyi Oluşun Spiritüel Göstergesi Ölçeği’nin Türkçe’ye uyarlanması ve bu ölçeğin Türkiye’deki araştırmacıların kullanımına sunulmasını amaçlamaktadır. Sonuç olarak, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgular kapsamında özyeterlik ve hayat düzeni boyutlarıyla İyi Oluşun Spiritüel Göstergesi Ölçeği’nin psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirtilmiştir.

Kitabın beşinci bölümünün “Çocukluk Çağı Örseleyici Yaşantıların Tanrı Algısına Etkisi: Bir OKB Vakası Örneği” (ss. 329-343) adlı son bildirisi de Yasemin Angın tarafından yazılmıştır. Nitel metodoloji kullanılan bu araştırmada, örseleyici çocukluk yaşantılarına maruz kalan OKB tanılı bir hasta denek üzerinde çalışılmıştır. Ön-test ve son-test yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, cinsel ve dinsel obsesyonlarının yanı sıra patolojik Tanrı algısının çalışıldığı denegın danışmanlık süreci ele alınmıştır. 20 yaşında bir kadın danışanla toplamda 20 seans oturum gerçekleştirilerek 3 aşamalı bir danışmanlık süreci uygulanmıştır. Ön-test ve son-test uygulamalarının yapıldığı araştırmadan elde edilen verilere bakıldığında, dinsel obsesyonlar ile Tanrı algısı arasındaki ilişkiye yönelik işlevsel olmayan Tanrı algısının onarılmasıyla OKB’ye konu olan dinsel kaygıların azaldığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak bu eser hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında;

(a) *Güçlü yönleri:* (i) Manevi danışmanlık ve rehberlik alanında yapılan ikinci uluslararası kongrenin bildiri metinlerinin bir araya getirilmiş olması; (ii) alana ilişkin yerli ve yabancı literatür birikimi kullanılarak Türk manevi danışmanlık ve rehberlik literatürüne önemli katkılar sağlanması, eserin güçlü yönleri olduğu söylenebilir.

(b) *Zayıf yönleri:* (i) Eserin içinde yer alan bazı bildirilerin editöryal süreçte kitap formatına uyarlanmadığı gözlemlenmiştir. Örneğin; eserin birinci bölümünde yer alan ilk bildiride “bu yüksek lisans tezi” ifadesi bulunmaktadır (s. 20). (ii) Eserde yer alan nicel ve nitel uygulamaya dayalı bildirilerin metodolojik betimlemelerinde ve yöntemsel içerik akışlarında da eksiklikler ve yoksunluklar olduğu görülmüştür. Bu da okuyucunun çalışmayı bütüncül biçimde anlamasını zorlaştırmaktadır. (iii) Hemen her bildiride manevi danışmanlık ve rehberlik alanıyla ilgili alanı betimleyen teknik bir kavram olarak aynı anlamı ifade eden ‘manevi bakım, manevi destek, manevi danışmanlık, dini destek, dini danışmanlık’, alan aktörünü tanımlayan teknik kavramlar olarak ise ‘manevi destek

personeli, manevi danışman, dini danışman' gibi farklı kavramlar tercih edilmiştir. Eserin bu zayıf yönü bilinmesine rağmen bu kitap tanıtımında, eserde yer alan bildirilerin özgünlüğünün bozulmaması açısından yazarların ifade ettiği kavramların olduğu gibi aktarımı tercih edilmiştir. Fakat bu durum kavramsal bir karışıklık meydana getirebildiği için eserin genel bütünlüğüne terminolojik bağlamda zarar vermektedir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* (i) Eser, e-kitap olarak pdf formatında okuyucuyla buluşmuştur (2019). Dolayısıyla zaman kaybetmeden e-kitap formatındaki bu eser basılı olarak yayımlanmalıdır. (ii) Eserin zayıf yönlerinde belirtilen akademik dilin yanı sıra metodoloji ve teknik kavramsal birlikteliğe ilişkin eksikliklerin giderilmesi için bildirilerin editör kurul yönetiminde tekrardan yazarlar tarafından gözden geçirilerek şu anda pdf kitap formatında olan bu eserin gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra basılı kitap formatında yayımlanmalıdır.

